

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПЕРСОНАЛ

УДК 378(09)

ДЕТЕРМІНУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Наталія Муқан,
Олена Муқан,
Катерина Істоміна

У статті досліджуються основні тенденції розвитку неперервної педагогічної освіти у світовому освітньому просторі на прикладі освітніх систем Великої Британії, Канади, Сполучених штатів Америки. Охарактеризовано питання детермінації даного поняття; з'ясовано зміст неперервної професійної освіти, а також визначено основні підходи, принципи і методи розвитку неперервної педагогічної освіти в сучасних освітніх системах.

Ключові слова: неперервна педагогічна освіта, післядипломна освіта, знання, вміння та навички.

Динаміка функціонування сучасного суспільства підпорядковується тенденції підвищення ефективності праці у всіх сферах життя. Постійне оновлення попередньо освоєних знань, умінь і навичок є запорукою майбутнього успіху людини у ХХІ ст. Професійне вдосконалення працівників освітньої сфери є особливо актуальним, оскільки результат їхньої праці слугує підґрунтям для створення міцного фундаменту освіченості майбутніх поколінь. За цих обставин концепт неперервної педагогічної освіти набуває особливої ваги.

Аналіз особливостей розвитку неперервної педагогічної освіти у світовому освітньому просторі на прикладі розвинених країн, таких як Велика Британія, Канада, США, формує підґрунтя для покращення професійної підготовки українських педагогів.

Теоретична база даного дослідження ґрунтується на чисельних наукових працях, присвячених різним аспектам неперервної педагогічної освіти. Серед зарубіжних дослідників у цій галузі особливо цінними є доробки, що висвітлюють різноманітні аспекти неперервної педагогічної освіти: політичний, соціальний, культурний та економічний аспекти неперервного професійного розвитку вчителів (Л. Дерлінг-Хаммонд (L. Darling-Hammond), М. Тайт (M. Tight); розвиток навчальних програм професійного розвитку (К. Претт (C. Pratt); зміст професійного розвитку педагога (Н. ДенеФічтмен (N. DanaFichtman), С. Зепеде (S. Zepeda), М. Ріс (M. Rees), А. Росс (A. Ross); моделі, методи і форми професійного розвитку педагогів (П. Гріммет

(P. Grimmet), К. Дуїнлен (K. Duinlan), Дж. Троя (G. Troia), П. Уонг (P. Wong); діяльність вчителя-початківця (Р. Інгерсолл (R. Ingersoll), С. Феррелл (S. Farrell).

Українські науковці вивчали особливості професійної підготовки вчителів: філософія освіти (В. Андрущенко, Р. Войтович, І. Зязюн, М. Конох, В. Лутай, Л. Рижак), неперервна професійна освіта (Я. Бельмаз, Т. Десятов, О. Кузнецова), післядипломна освіта (І. Губенко, А. Кузьмінський, В. Руссол), освіта дорослих (С. Коваленко, Л. Лук'янова, О. Огієнко, С. Синенко, В. Шарко), професійна освіта (І. Ветрова, С. Гончаренко, Р. Гуревич, Н. Ничкало), професійно-педагогічна підготовка вчителя (О. Гаврилюк, М. Євтух, Т. Кошманова, О. Семенов, М. Солдатенко), технології підготовки вчителя (В. Балакін, С. Клепко, В. Крижко, О. Пехота), стратегії формування професіоналізму вчителя (І. Мартиненко, О. Отич, С. Сисоєва, Л. Хомич), педагогіка вищої школи (О. Дубасенюк, В. Коновалова, Л. Ляшенко, С. Нікітчина), педагогічна майстерність (Є. Барбіна, І. Зязюн, О. Лавріненко, М. Лещенко, Т. Усатенко), підвищення кваліфікації вчителів (В. Базуріна, В. Биков, В. Гаргай, Н. Клокар, В. Олійник), професійне становлення молодого вчителя (Н. Лісова, В. Орлов), а також здійснювали компаративно-педагогічні розвідки (Н. Авшенюк, Н. Бідюк, І. Василенко, А. Василюк, Н. Лавриченко, Ю. Лавриш, Т. Ліхневська, О. Матвієнко, О. Мілова, Н. Мороз, О. Овчарук, О. Пічкарь, Г. Погромська, Л. Пуховська, А. Сбруєва, А. Соколова, Л. Чорна, Л. Юрчук). В. Базуріна, І. Ветрова, Г. Воронка, О. Гаврилюк, Ю. Кіщенко, С. Коваленко, Т. Кошманова, М. Красовицький, М. Лещенко, О. Локшина, І. Миськів, А. Парінов, О. Садовець, С. Синенко, Т. Чувакова розглядали окремі аспекти неперервної педагогічної освіти у міжнародному освітньому просторі.

Наше дослідження, передусім, вимагає використання різноманітних теоретичних методів опрацювання інформації.

Метою статті є ґрунтовний аналіз особливостей розвитку неперервної педагогічної освіти у світовому освітньому просторі на початку ХХІ ст.

Відповідно до мети визначено наступні завдання: дослідити особливості детермінації поняття «неперервна педагогічна освіта» та її розвитку в системах освіти Великої Британії, Канади і США; проаналізувати способи і методи підвищення професійної кваліфікації педагогів у світовому освітньому просторі.

Кожній країні притаманна специфіка, що характеризує систему неперервної педагогічної освіти, в умовах якої відбувається професійний розвиток учителів, і яка охоплює національний, регіональний та локальний рівні. Зміни на ринку праці сприяють формуванню уявлення про кар'єру педагога, яку розуміють як професійний розвиток особистості, використання можливостей з урахуванням власного фахового педагогічного досвіду. Позитивні тенденції розвитку особистості зорієнтованого на кар'єру, підвищують самооцінку, рівень мотивації вчителів загальноосвітніх шкіл та їхню відданість педагогічній діяльності. У світовій практиці, а також у Великій Британії, Канаді та США на неперервну педагогічну освіту покладається завдання всебічного розвитку педагогів.

Концепція розвитку неперервної професійної освіти визначає її зміст та основні вимоги ХХІ ст. і суспільства щодо забезпечення різних галузей

економіки кваліфікованим персоналом. Професійна діяльність педагога у Великій Британії, Канаді та США є усвідомленим створенням умов для повноцінного становлення особистості. Тут неперервний професійний розвиток є вирішальним з погляду успішності фахової діяльності вчителів загальноосвітніх шкіл, оскільки формується професійне спрямування, готовність до спеціальної діяльності, відбувається перехід від буденного до наукового рівня фахової свідомості педагога.

З метою продовження розвитку вміння навичок з методики викладання всі вчителі повинні бути залучені до неперервного професійного розвитку, який ґрунтується на засадах навчання дорослих [10]. Засоби, форми і методи професійного розвитку визначаються видом фахової діяльності та скеровуються на професійну, соціальну, економічно-правову підготовку. Навчання ґрунтується на поєднанні фундаментальних науково-теоретичних матеріалів з практичною спрямованістю фахової діяльності.

Український науковець О. Гаврилюк виокремлює тенденції розвитку неперервної професійної освіти у міжнародному освітньому просторі: зростання уваги до розвитку неперервної професійної освіти; поєднання загальної освіти з професійною; поступове ускладнення професійної освіти та збільшення контингенту студентів вищої школи завдяки залученню дорослого населення; посилення уваги до першого етапу вищої освіти (або її скороченого варіанта), яка повинна стати загальнодоступною для населення; поступове створення «інтеграційних універсальних закладів», в яких би функціонували спеціалізовані середні й вищі заклади з підготовкою фахівців різних кваліфікаційних рівнів; обґрунтування і розроблення змісту професійної освіти, визнання її стандартів на світовому рівні [1].

Вважаємо за доцільне підкреслити, що такі тенденції сприяють поглибленню інтересу до наукових концепцій та технологій професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл.

Впровадження стандартів для об'єктивної оцінки та вдосконалення неперервної педагогічної освіти тісно пов'язане з детермінацією цього концепту. Аналізуючи зміст поняття «неперервна педагогічна освіта», варто зауважити, що зарубіжні й вітчизняні науковці пропонують різноманітні підходи і визначення. Однак усі дефініції позначають процес професійного становлення й розвитку працівників освітньої галузі. Це такі терміни, як «початкова професійна освіта», «початкова професійна підготовка», «післядипломна педагогічна освіта», «неперервна педагогічна освіта», «неперервна педагогічна підготовка», «професійний розвиток персоналу», «професійний розвиток учителів», «професійне навчання» тощо.

Відповідно до визначення професора Т. Десятова, «неперервна професійна освіта – постійний творчий розвиток і вдосконалення кожної людини впродовж усього життя шляхом взаємодії між знаннями, що освоєні на початкових етапах освіти, і знаннями, здобутими на наступних етапах, а також взаємодії між теоретичними і практичними знаннями, що підтверджуються компетентністю в подальшому їх практичному використанні. Охоплюючи базову професійну і подальшу освіту, неперервна професійна освіта спрямована на послідовне поєднання навчальної і професійної діяльності в

освітніх закладах, а також професійне самовдосконалення на різних життєвих етапах» [37, с. 10].

У контексті неперервної професійної освіти значну роль відіграє післядипломна освіта. Професор В. Олійник стверджує, що післядипломна педагогічна освіта передбачає неперервне вдосконалення професійних знань, умінь та навичок педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів освіти через підвищення кваліфікації, перепідготовку, спеціалізацію та стажування на основі новітніх технологій, досягнень науки і виробництва. Вона виконує компенсаційну, адаптуючу та розвиваючу її функції [37, с. 2].

Однак термін «післядипломна педагогічна освіта» може позначати різні явища у різних країнах, залежно від рівня розвитку системи початкової професійної підготовки вчителів та її змістового наповнення. Аналіз законодавства й нормативно-правових актів у галузі освіти Великої Британії, Канади, США свідчить про те, що післядипломна педагогічна освіта – це освіта та навчальна діяльність, в якій задіяні вчителі загальноосвітньої та початкової школи, а також адміністрація школи. Вона розпочинається після початкової професійної підготовки та сертифікації, спрямована на удосконалення професійних знань, умінь і навичок, а також формування професійних цінностей і ставлення задля забезпечення ефективності навчального процесу.

Виконавши дослідження післядипломної педагогічної освіти в країнах Західної Європи, український науковець С. Синенко визначила такі тенденції її розвитку, як: тенденція консолідації і раціоналізації організаційних структур з метою розбудови національних систем післядипломної педагогічної освіти; спрямованість на досягнення рівноваги інтересів усіх учасників системи післядипломної педагогічної освіти; перерозподіл повноважень і відповідальності між різними рівнями освітнього менеджменту та делегування повноважень вчителям щодо післядипломної педагогічної освіти; посилення децентралізації фінансування післядипломної освіти; удосконалення законодавчо-правового поля післядипломної освіти; розвиток післядипломної педагогічної освіти на базі школи, яка стимулює інноваційну діяльність учителів і забезпечує їх вдосконалення без надмірних витрат на ресурси; активне використання дистанційного навчання для вдосконалення професійної компетентності вчителя (міжнародний, національний, індивідуальний рівні) тощо [3].

Вважаємо, що під час планування, організації та оцінювання ефективності професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл важливо враховувати стан розвитку системи шкільної освіти у національному та міжнародному освітньому просторі. Британські науковці С. Джонс, М. Монк, та М. Ходжен проаналізували особливості міжнародного освітнього простору та визначили характеристики кількох етапів розвитку системи шкільної освіти [9]:

- допрофесійний етап (залучення до роботи в школі вчителів, які не мають професійної підготовки, професійний розвиток спрямовується на інструктування, вивчення педагогіки та методики викладання предмета);
- механічний етап (залучення до роботи в школі низькокваліфікованих вчителів, професійний розвиток скерований на ознайомлення з

різноманітними посібниками, підручниками, вивчення педагогіки та методики викладання);

- операційний етап (залучення до роботи в школі кваліфікованих вчителів);
- професійний розвиток спрямовується на розширення кругозору педагога, ознайомлення з новітніми освітніми технологіями та удосконалення практики за допомогою освоєння нових знань, навичок і вмінь).

Зазначимо, що загалом виокремлюють чотири категорії неперервної педагогічної освіти, а саме: для некваліфікованих учителів (переважно це курси, необхідні для сертифікації); підвищення кваліфікації вчителів; виконання нових професійних обов'язків (директор, наставник); адаптації, пов'язаної із нововведеннями у навчальних програмах [8].

Професійний розвиток розглядається як неперервний процес ціложиттєвого навчання й розвитку, що починається на початкових етапах життя, триває під час навчання у вищому навчальному закладі та після його завершення [5], а також – множинність різних видів діяльності, в якій учителі самостійно чи колективно беруть участь з метою удосконалення фахової практики і заохочення учнів до навчання [11]; це «загальна сукупність формального та неформального навчального досвіду, що формується упродовж всієї кар'єри від початкової педагогічної освіти і до виходу на пенсію» [7, с. 326]. Професійний розвиток передбачає підвищення професіоналізму вчителів, що ґрунтується на освоєнні професійних знань, формуванні фахового усвідомлення та ставлення, розвитку навичок і вмінь, компетентності [6]. Він є саме тим процесом, за допомогою якого вчителі освоюють і розвивають власні знання, вміння й навички, роботи з дітьми, учнівською молоддю, колегами на кожному етапі педагогічної кар'єри в умовах системи неперервної педагогічної освіти.

Отже, як свідчить проведене дослідження, існують різноманітні підходи до трактування поняття «неперервна педагогічна освіта», в основу яких покладено врахування особливостей розвитку освіти у певній країні та тенденцій міжнародного освітнього простору загалом. Основна мета системи неперервної педагогічної освіти у розвинутих англійських країнах полягає у забезпеченні умов для реалізації неперервного професійного розвитку педагогів, спрямованого на забезпечення професійного, духовного і фізичного розвитку вчителя, що є творцем освітнього простору у ХХІ ст., в якому реалізуються його світоглядні принципи навчально-пізнавальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк О. Підготовка майбутніх фахівців у американській та японській зарубіжних системах вищої професійної освіти / О. Гаврилюк // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2005. – Вип. 19, Ч. 1. – С. 234–240.
2. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : [монографія] / Віктор Васильович Олійник. – К. : Міленіум, 2003. – 594 с.
3. Синенко С. І. Розвиток післядипломної педагогічної освіти в країнах Західної Європи (Англія, Франція, Німеччина) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. І. Синенко. – К., 2002. – 21 с.

4. Dugger W. *Advancing excellence in technological literacy* / W. Dugger, Sh. Meade, L. Delaney, C. Nichols. – Phi Delta Kappa, Inc. 2003. – 316 p.
5. Evans L. *What is teacher development and how is it achieved Ontological and processual models* L. Evans // *Issues in European Teacher Development : The European Conference on Educational Research : linking theory and practice, September 10–12, 2008.* – Sweden : Gothenburg, 2008. – 11 p.
6. Fullan M. *The new meaning of educational change* / M. Fullan, S. Steigelbauer. – [2nded.]. – New York : Teachers College Press, 1991. – P. 326.
7. Greenland J. *The in-service training of primary school teachers in English-speaking Africa : a report ; ed. J. Greenland.* – London : Macmillan, 1983. – 324 p.
8. Johnson S. *Teacher development and change in South Africa : a critique of the appropriateness of transfer of northern / western practice* / S. Johnson, M. Monk, M. Hodges // *Compare.* – 2000. – № 30(2). – P. 179–192.
9. Lowry C. *Transitions: becoming a college teacher* / C. Lowry, W. Froese // *2001 Pan-Canadian Education Research Agenda Symposium [«Teacher Education»], (Quebec City, May 22–23, 2001) // Educator training: current trends and future directions.* – Laval University, Quebec City, 2001. – 25 p.
10. *The impact of collaborative CPD on classroom teaching and learning. How does collaborative continuing professional development (CPD) for teachers of the 5-16 age range affect teaching and learning?* [Електронний ресурс] – Evidence for Policy and Practice Information and Co-ordinating Centre, 2003. – Режим доступу : <http://eppi.ioe.ac.uk>.